

Η παραλία

Στο Καραμπουρνάκι, αλλά και σε άλλα σημεία της παραλίας, κάπου κοντά στο εργοστάσιο του Αλατίνη, υπήρχαν τα καρνάγια⁴, όπου κατασκευάζονταν καϊκια, και γίνονταν μικροεπισκευές, δηλαδή τα ετήσια μερεμετίσματα, τα στοκαρίσματα και οι βαφές. Μου άρεσε πολύ να μυρίζω τις μυρωδιές από τις μπογιές και τα στοκαρίσματα ανάμικτες με τη μυρωδιά της θάλασσας. Οι μάστορες που δούλευαν στα καρνάγια φαίνεται ότι την έκαναν με κέφι τη δουλειά τους, γιατί συχνά δούλευαν τραγουδώντας. Η παραλία της πόλης, από το λιμάνι μέχρι λίγο πριν από τον Λευκό Πύργο, ήταν γεμάτη από καράβια-ξύλινα τα περισσότερα – με θαυμάσιες καμπύλες και χρώματα που μάστορες της εποχής κατάφερναν με την τέχνη τους να δημιουργήσουν. Τα σκάφη αυτά μετέφεραν διάφορα προϊόντα, ιδίως τότε που οι δια ξηράς μεταφορές ήταν επισφαλείς, λόγω της έκρυθμης κατάστασης με τους αντάρτες και τα σαμποτάζ. Μετέφεραν σιτάρια, καλαμπόκι, χαρούπια, κολοκύθια, ελιές, μανταρίνια, πορτοκάλια, μήλα, καρπούζια, πεπόνια, βαρέλια με κρασί, ακόμη και άμμο. Αυτά τα προϊόντα συχνά ήταν χυμένα σε σωρούς και περίμεναν εργάτες ή χαμάληδες για να τα μεταφέρουν στα κάρα και από κει στον τελικό τους προορισμό. Η παραλία από αυτά τα προϊόντα είχε μια ευχάριστη μεικτή μυρωδιά. Τα καϊκια αυτά, άλλα μικρά και άλλα μεγαλύτερα, ήταν δεμένα πολύ κοντά στην παραλία και έμπαινες σε αυτά κάνοντας ισορροπία σε ένα μαδέρι. Βέβαια, υπήρχαν και μερικές μεγαλύτερες ξύλινες κατασκευές που είχαν και χερούλι από σχοινί ή ξύλο για να βασιέσαι, ώστε να μην πέσεις στη θάλασσα. Αυτές τις «γέφυρες» χρησιμοποιούσαν τα βαποράκια που εκτελούσαν δρομολόγια Θεο-

---

4. Μικρά ναυπηγεία με παραδοσιακούς λαϊκούς τεχνίτες.

σαλονίκη-Περαία, Μπαξέ, Αγία Τριάδα, για να διευκολύνονται οι επιβάτες και να μην καθυστερούν από δισταγμό πάνω σε στενά μαδέρια. Αυτά τα πλοία της γραμμής – Αλέκος, Ποσειδώνας, Ερμής, Λευκή τα παλαιότερα και αργότερα τα νεότερα Ευδοκία, Ναυτίλος και Θεσσαλονίκη – ήταν σιδερένια, σε αντίθεση με τα εμπορικά που ήταν ξύλινα. Τα περισσότερα καΐκια πάντως, όπως ανέφερα, συνδέονταν με την ξηρά με ένα απλό μαδέρι φάρδους 30-40 πόντων περίπου. Εγώ, μικρό παιδί τότε, φοβόμουν να περπατήσω σε μαδέρι στενό και θαύμαζα τους χαμάληδες που το διέσχιζαν άνετα και μάλιστα φορτωμένοι με τεράστια τσουβάλια.

Με τα βαποράκια πηγαίναμε για μπάνιο τα καλοκαίρια στις απέναντι ακτές. Χρειαζότανε κάτι λιγότερο από μία ώρα μέχρι να πάμε στην Περαία, ενώ η μετάβαση με το αυτοκίνητο ήταν μεγάλη ταλαιπωρία. Ο δρόμος ήταν στενός και τρανταζόσουνε κάθε τόσο από τις πολλές λακκούβες. Στις περιπτώσεις που συναντιόταν στον ίδιο δρόμο δυο αυτοκίνητα, που ευτυχώς συνέβαινε σπανίως, λόγω του μικρού αριθμού των αυτοκινήτων που κυκλοφορούσαν, έπρεπε οι οδηγοί να πάνε σύρριζα στην άκρη του δρόμου, με κίνδυνο να βρεθούμε σε κανένα χαντάκι. Τα αυτοκίνητα δεν είχαν καλούς κινητήρες και μύριζαν πετρέλαιο ή βενζίνη, πράγμα που μου αύξανε την ευαισθησία και μου έφερνε γρηγορότερα ναυτία. Πάντως, με τον έναν ή τον άλλο τρόπο τα μπάνια στην Περαία και τα λοιπά χωριά στην απέναντι ακτή ήταν ένα κοινωνικό γεγονός. Η Αγία Τριάδα ήταν το μακρινότερο χωριό, τα νερά της ήταν βαθύτερα και πολύ καθαρά, αλλά ήταν και λίγο ακριβότερη. Η νεολαία προτιμούσε την Περαία και γίνονταν πολλές πλάκες με διάφορες παρέες. Στον Μπαξέ που σήμερα λέγεται «Νέοι Επιβάτες», ήταν κάπως πιο αραιός ο κόσμος και πήγαιναν τα ζευγαράκια. Μάλιστα ένα δυο ταβερνάκια είχαν και σεπαρέ δωμάτια... για κάθε ενδεχόμενο!

Στο Καραμπουρνάκι και στην Αρετσού, που η θάλασσα δεν ήταν και τόσο καθαρή, πήγαινε ο πολύς ο κόσμος, η φτωχολογιά. Μάλιστα από την πολυκοσμία χαλούσε ακόμη περισσότερο η θάλασσα, γιατί ο βυθός της στα ρηχά ήταν λασπώδης. Εμείς πηγαίναμε συνήθως στην Περαία ή στον «Μπαξέ». Όχι ότι ήμασταν περισσότερο πλούσιοι από τους άλλους

που πήγαιναν στο Καραμπουρνάκι, αλλά ήμασταν εκλεκτικοί. Εκεί η κάθε οικογένεια έπιανε ένα τραπεζάκι, που φυσικά ανήκε σε ένα ταβερνάκι (τέτοια ταβερνάκια υπήρχαν στη σειρά σε όλη την παραλία και άφηναν ελεύθερο μόνο το τμήμα που είχε αμμουδιά) και στην αρχή τακτοποιούσαν στις καρέκλες τα ρούχα τους και έτρεχαν όλοι προς την παρακείμενη θάλασσα. Τα μαγιό τα είχαν από το σπίτι φορεμένα. Αφού έκαναν όλοι το μπάνιο τους, οι μικροί έπαιζαν με την άμμο και με μπάλες, ενώ οι μεγάλοι ξεροψήγονταν με τις ώρες ξαπλωμένοι στην αμμουδιά. Βλέπετε, τότε δεν είχε δημιουργηθεί η τρύπα του όζοντος και κανείς δεν φοβόταν τον ζωοδότη ήλιο. Όταν ερχόταν η ώρα του φαγητού, οι μεγάλοι καθισμένοι στη σκιά που δημιουργούσε η καλαμωτή που υπήρχε ως σκεπή, παράγγελλαν συνήθως δύο μερίδες πατάτες τηγανητές, μια σαλάτα, μια ρετσίνα και πορτοκαλάδες ή γκαζόζες για τα παιδιά. Έπειτα, με πολλή τέχνη έβγαιναν από τη μεγάλη τσάντα της μαμάς κάθε τόσο τα κεφτεδάκια και το τυρί, οι τηγανητές μελιτζάνες, τα κολοκυθάκια και οι πιπεριές, ενώ κόβονταν με αστραπιαίες κινήσεις και άλλες ντομάτες και αγγούρια. Καμιά φορά υπήρχε και ένα μικρό μπουκαλάκι με λάδι για τη σαλάτα. Οι καταστηματάρχες τα έβλεπαν αυτά, αλλά έκαναν τα στραβά μάτια, γιατί αλλιώς δεν θα είχαν ούτε αυτή την πελατεία. Εξάλλου, πολλοί την «έβγαζαν» μόνο με πορτοκαλάδες και έπιαναν έτσι τα τραπέζια με τις ώρες. Υπήρχαν και μερικοί πιο πλούσιοι που δεν τα καταδέχονταν αυτά τα κολπάκια και τρώγανε κανονικά από το κατάστημα τα πάντα. Μεταξύ άλλων καλός μεζές για μερικούς ήταν τα καβούρια και είχε πολύ πλάκα όταν το γραμόφωνο έπαιζε το τραγούδι που έλεγε για του «γυαλού τα καβουράκια». Σε μερικά από αυτά τα παραλιακά κέντρα που ήταν σχεδόν δίπλα ή και πάνω από τη θάλασσα (χάρη σε κάποιες ξύλινες πλατφόρμες που στηρίζονταν με πασσάλους στην αμμουδιά) μαζεύονταν τα βράδια και παρέες που τραγουδούσαν. Σε κάποια κέντρα είχε και κυκλική πίστα από τοιμέντο. Ένα τέτοιο κέντρο ήταν τα λεγόμενα «κιάσκια» στο οποίο κυριαρχούσε το λευκό χρώμα και βρισκόταν κάπως ενδιάμεσα από τα δύο πρώτα χωριά. Σε αυτές τις πίστες, όταν άναβε το κέφι χόρευαν οι κατέχοντες τους χορούς ταγκό και βαλς, αλλά και ελληνικούς χορούς. Εκεί

πρωτοθαύμασα κάποιους μεγάλους σε ηλικία, πενηντάρηδες φαντάζομαι ότι θα ήταν, που χόρευαν ωραίο ταγκό και αποφάσισα να μάθω και εγώ τα βήματα. Έτσι τώρα θα με βλέπουν καμιά φορά τα νεαρά παιδιά να χορεύω και θα λένε (όπως έλεγα και εγώ για αυτούς) «κοίτα τι καλά που χορεύει αυτός ο... ασπρομάλλης με τη φαλάκρα»!

Με τα καϊκια ερχότανε συχνά και ξυλεία από το Άγιο Όρος. Αυτά τα ξύλα, που αγόραζαν οι γονείς μας κάθε φθινόπωρο νωρίς, πριν πιάσουν οι βροχές και βαρύνουν, τα έκοβαν ειδικά κινητά συνεργεία, με πριόνια κορδέλες, στα πεζοδρόμια. Έπειτα κάποιοι χαμάληδες που φορούσαν ειδικό «σαμάρι» για να στηρίζεται στην πλάτη τους το τσουβάλι με τα ξύλα και να μη γλιστράει, τα ανέβαζαν και τα στοίβαζαν στα πίσω συνήθως μπαλκόνια. Αν σκεφθείτε ότι τα περισσότερα σπίτια δεν είχαν ανελκυστήρες, αυτό ήταν μια αρκετά κουραστική δουλειά. Μερικές χρονιές βοηθήσαμε με την παρέα μου να μεταφερθούν τα ξύλα από το πεζοδρόμιο μέσα σε ένα ημιυπόγειο διαμέρισμα, όπου έμεναν δυο αδερφές γεροντοκόρες, κουβαλώντας τα λίγα-λίγα στην αγκαλιά μας και μας χατζιλίκωσαν. Φαίνεται οι αδερφές αυτές δεν θέλανε να μπουέ στο σπίτι τους ενήλικοι άνδρες ...για κάθε ενδεχόμενο ή από προκατάληψη!

Για να επανέλθω στο λιμάνι, εκεί υπήρχαν δύο πλοία που έμοιαζαν από το χρώμα τους σαν πολεμικά, τα οποία έκαιγαν πετρέλαιο και παρήγαγαν ηλεκτρικό ρεύμα με το οποίο τροφοδοτούσαν την πόλη. Άλλα δύο τέτοια πλοία υπήρχαν στην περιοχή της Ηλεκτρικής Εταιρίας, λίγο πιο κάτω από τον Λευκό Πύργο. Πριν από την κύρια είσοδο του λιμανιού υπήρχε στη γωνία ένα μικρό κτίσμα, ουσιαστικά ένα δωμάτιο, που ήταν γεμάτο από μεγάλους διακόπτες (λεβιέδες), οι οποίοι ανάλογα με τη θέση που τους έδινε ο χειριστής τροφοδοτούσαν με ρεύμα που προερχόταν από τα πλοία αυτά τον ένα ή τον άλλο δρόμο της πόλης. Κάποτε έκαναν απεργία οι εργαζόμενοι στην Ηλεκτρική Εταιρία, δεν θυμάμαι αν είχε ιδρυθεί η ΔΕΗ, και οι απεργοί πέταξαν στη θάλασσα μερικούς «απεργοσπάστες» που πήγαιναν να εργαστούν στα πλοία. Για καλό και για κακό όμως είχαν ορίσει και... ναυαγοσώστες που έβγαζαν από τη θάλασσα όσους δεν ήξεραν κολύμπι. Φυσικά, κυριολεκτικά σαν βρεγμένες γάτες οι

απεργοσπάστες γύριζαν στα σπίτια τους, φρονίμως ποιούντες, για να μην πάθουν καμιά... πνευμονία!

Όταν έγινε η ΔΕΗ και λειτούργησαν διάφορα υδροηλεκτρικά έργα, έπαυσε να υπάρχει η ανάγκη για τα πλοία αυτά, τα οποία έτσι αποσύρθηκαν και προφανώς ακολούθησαν τη μοίρα των παλιών σκαφών. Έτσι γλίτωσαν οι μελλοντικοί απεργοσπάστες από τη... θαλασσινή ψυχρολουσία σε μελλοντικές απεργίες! Νομίζω όμως ότι τα τελευταία χρόνια, όταν απεργεί η ΔΕΗ δεν υπάρχουν απεργοσπάστες, αλλά μόνο σκληροί απεργοί που κατεβάζουν αυθαίρετα τους διακόπτες, λες και η ΔΕΗ είναι ιδιωτικό εργοστάσιο και προσπαθούν να εκβιάσουν τον εργοστασιάρχη. Πρόκειται πλέον για τη δικτατορία των συνδικαλιστών και τις κακώς εννοούμενες – χωρίς μέτρο – συνδικαλιστικές ελευθερίες. Τα λέω αυτά γιατί η παροχή ρεύματος είναι ένα σημαντικό αγαθό για όλους και δεν μπορεί με το έτσι θέλω να διακόπτεται.

Στην παραλιακή λεωφόρο γινόταν παραδοσιακά η Κυριακάτικη βόλτα, που ήταν κάτι ανάλογο με αυτό που γίνεται κάθε Κυριακή στα χωριά, στον κεντρικό τους δρόμο. Όλοι οι νεαροί και νεαρές, αλλά και οικογένειες με τα παιδιά τους έβγαιναν για βόλτα. Παλαιότερα πήγαιναν από το λιμάνι ως τον Λευκό Πύργο και το αντίστροφο, και όταν έγινε η νέα παραλία η βόλτα επεκτάθηκε πολύ περισσότερο. Οι νεαροί δανδήδες φορούσαν φρεσκοσιδερωμένο το καλό τους κοστούμι, με άσπρο πουκάμισο και γραβάτα. Μερικοί φορούσαν και ολόασπρο κοστούμι και άσπρα παπούτσια για να είναι σορτί. Ένα διάστημα ήταν στη μόδα παπούτσια δίχρωμα που είχαν γύρω και κάτω μαύρο χρώμα και πάνω άσπρο. Ο συνδυασμός αυτός επέβαλε ένα πολύ προσεκτικό βάψιμο κάθε φορά, ώστε να μη λερωθεί το άσπρο τμήμα από μαύρη μπογιά. Ίσως αυτή η δυσκολία τα ανάγκασε να ξεχαστούν γρήγορα. Οι κοπέλες φορούσαν τα καλά τους φουστάνια και βολτάριζαν περιμένοντας με αυταρέσκεια κανένα πείραγμα. Τη λεωφόρο Νίκης τη συναγωνιζόταν στο θέμα αυτό η Τσιμισκή. Εκεί κυκλοφορούσε πιο επιλεγμένο... υλικό! Τα καλοκαίρια οι ωραίες κοπέλες και οι νεαρές κυρίες κυκλοφορούσαν μελαμψές και «ξεροψημένες» από τις πολύωρες ηλιοθεραπείες στις διάφορες αμμουδιές και κοιτάζαν

τις βιτρίνες. Δεν ήξεραν όμως ότι το πολύ μαύρισμα θα το πλήρωναν αργότερα με αντισταθμιστικές ρυτίδες, ώστε να δυσκολεύομαι τώρα να γνωρίσω, αυτές τις εκθαμβωτικές τότε υπάρξεις, λόγω της ζαρωμένης ανεπανόρθωτα επιδερμίδας τους. Φυσικά και αυτές θα δυσκολεύονται να γνωρίσουν τους νεαρούς που τότε τις πείραζαν, γιατί τώρα κυκλοφορούν με διπλάσιο βάρος και τριπλάσια κοιλιά και το χειρότερο με πολύ λιγότερα και άσπρα μαλλιά. Μερικοί από αυτούς όμως έχουν σήμερα ιδιαίτερα παχύ πορτοφόλι, πράγμα που τους κάνει παρά τα χάλια τους ιδιαίτερα ελκυστικούς σε μερικές γυναίκες που αρέσκονται στα πολυέξοδα λούσα και τη μεγάλη ζωή. Πάντα υπάρχουν τέτοιες γυναίκες και μάλιστα σε υψηλά επίπεδα έπαιξαν και ιστορικό ρόλο⁵.

Το λιμάνι τα πρώτα μετακατοχικά χρόνια παρουσίαζε ιδιαίτερη κίνηση. Κανονικά δεν επιτρεπόταν να μπει ο καθένας μέσα, εκτός αν ήταν εργαζόμενος ή ταξίδευε. Στην είσοδο του περιφραγμένου χώρου του λιμανιού υπήρχε ναύτης φρουρός που έκανε τον σχετικό έλεγχο. Ο φρουρός αυτός πάντως έκανε τα στραβά μάτια, αν ο εισερχόμενος ήταν γνωστός του, έτσι έμπαινα και εγώ με έναν μεγαλύτερό μου εξάδελφο που είχε υπηρετήσει ναύτης, οπότε τον ήξεραν και πηγαίναμε για ψάρεμα.

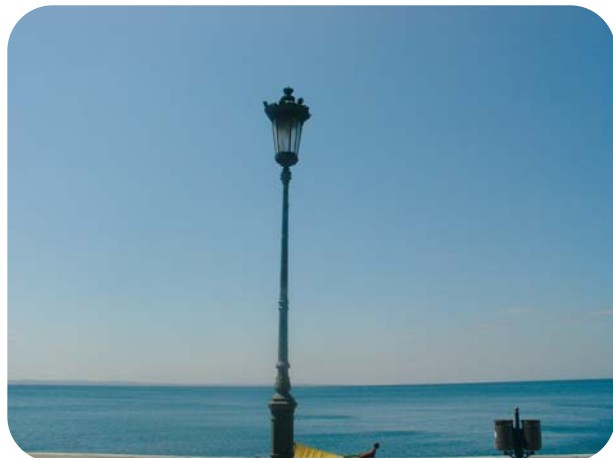
Μέσα στο λιμάνι στρατωνιζόταν και ένας λόχος από στρατιώτες που προφανώς υπήρχαν εκεί εκείνες τις μέρες για λόγους ασφαλείας. Λίγο πιο κάτω ήταν η λεγομένη «ελευθέρα ζώνη», που τη χρησιμοποιούσε η Γιουγκοσλαβία του Τίτο –ναι αυτού που σοφίστηκε τη διεθνή κομπίνα με τη δημιουργία του ομόσπονδου τότε κράτους της...Μακεδονίας που μας προέκυψε ως αυτοτελές κράτος μετά το θάνατό του. Προφανώς η μεγάλη υπερατλαντική μας φίλη, μάς υποχρέωσε να φερόμαστε με το γάντι –και όχι μόνο– προς τον Τίτο, ο οποίος αν και κομμουνιστής διεθνιστής είχε αυτονομηθεί από την επικυριαρχία της τότε Σοβιετικής ένωσης του Στάλιν, και του παραχωρήσαμε ελεύθερη χρήση τμήματος του λιμανιού! Απαράδεκτο αυτό που μάλιστα έγινε χωρίς κανένα αντάλλαγμα.

---

5. Σχετικά διάβασε το βιβλίο της Αλεξάνδρας Στεφανοπούλου «Μεγάλοι άνδρες, μοιραίες γυναίκες» το οποίο ατυχώς φτάνει μόνο μέχρι τον μεγάλο Ναπολέοντα!

Στον περιφραγμένο χώρο του λιμανιού κυκλοφορούσαν πολλοί χαμάληδες με τα ειδικά σαμάρια. Υπήρχαν βέβαια και μερικοί γερανοί, αλλά τους χρησιμοποιούσαν μόνο για πολύ βαριά αντικείμενα. Ένα διάστημα υπήρχε τακτική μετάβαση πλοίου από Θεσσαλονίκη προς Πειραιά και το αντίθετο. Ένα τέτοιο πλοίο ονομαζόμενο Χειμάρρα ναυάγησε (από πρόσκρουση σε νάρκη ή ύφαλο) και υπήρξαν πολλά θύματα. Αργότερα αυτή η γραμμή νεκρώθηκε, προφανώς γιατί κανείς δεν πήγαινε πια με το πλοίο στην Αθήνα. Ήταν όμως αυτή η θαλάσσια μεταφορά επιβατών απαραίτητη τα χρόνια του εμφυλίου πολέμου. Σήμερα γίνονται κάτι διαδρομές πλοίων κυρίως προς νησιά. Τα πλοία αυτά όμως μου φαίνονται αρκετά...ηλικιωμένα!

Οι παλιές αποθήκες του λιμανιού, τώρα που οι μεταφορές γίνονται πολύ ευκολότερα, έπαψαν να είναι απαραίτητες και έχουν μετατραπεί μετά από εργασίες αναπαλαιώσεως σε χώρους πολιτιστικών εκδηλώσεων. Εκεί μπορεί να παρακολουθήσει ο ενδιαφερόμενος εκθέσεις ζωγραφικής και φωτογραφίας. Επίσης λειτουργεί και κέντρο ιστορίας του κινηματογράφου. Φυσικά δεν μπορούσε από το σκηνικό να λείψει και μια καφετέρια με τα υπαίθρια τραπέζια της. Έτσι συνεχίστηκε η σειρά των καφετεριών και ζαχαροπλαστείων της παραλίας και μέσα στο λιμάνι. Κάτι τέτοιο έγινε και στο λιμάνι της Βαρκελώνης της Ισπανίας μετά τους εκεί Ολυμπιακούς αγώνες.

*Εικόνα της παραλίας με
τα καράβια και τα κάρα,
πριν από το 1950.*

*Καράβια στην παραλία,
πριν από το 1950.*

*Ψαράδικο καράβι.
Τέτοια καράβια δεν έρχονται
πια στην παραλία μας.*

*Η ρίψη του τιμίου
σταυρού για τον αγιασμό
των υδάτων στο ύψος
της πλατείας Αριστοτέλους
συγκέντρωνε πολύ κόσμο.*

*Το ξενοδοχείο
Mediterranean Palace
που αποτέλεσε μέρος
της ιστορίας της πόλης.*

*Εικόνα της παραλίας
στο ύψος του Μεντιντερανέ,
πριν από το 1950.*

*Εικόνα της παραλίας
από παράθυρο
του Λευκού Πύργου.
Φαίνονται τα βαποράκια
που πήγαιναν
στην απέναντι ακτή.*

*Στην Περαία και τον Μπαζέ
στήναμε ατομικό αντίσκηνο
για να κάνουμε «φτηνές διακοπές».*

*Πρόσφατη εικόνα
του λιμανιού
με μεγάλα πλοία.*

Η Θεσσαλονίκη φημίζεται για τα ωραία ηλιοβασιλέματα.

Σε πίνακα
του λαϊκού ζωγράφου
Ζήση απεικονίζεται
η παραλία και ένας
πλανόδιος λεμονατζής.

